

Verantwoordelijke bedrijfsrapportage

Philip Joos

Professor of Accounting, TiasNimbas Business School - Tilburg University

Mondige wereld

Op 6 december 2012 kondigde Starbucks aan dat het een fors bedrag van meer dan 20 miljoen pond belastingen zou betalen aan de Britse belastingdienst. De aankondiging kwam er na een oproep van UK Uncut bij de consumenten om Starbucks te boycotten voor het niet betalen van belasting in het Verenigd Koninkrijk, ondanks een omzet in dat land van ruim een half miljard pond. Starbucks draagt daarmee niet bij tot de Britse maatschappij die zwaar te leiden heeft onder de huidige crisis. Een jaar eerder kondigde het hoofd van ING, Jan Hommen, aan afstand te doen van zijn bonus van 1 miljoen euro. De publieke aankondiging kwam er na een uiterst negatieve reactie op de bonusaankondiging van de ING klanten, die begonnen waren met het afsluiten van hun ING rekeningen. Hoe kon het toch dat een bank die overeind was gebleven door massale steun van de overheid en door hun personeel te laten inleveren zulke riante vergoedingen kon uitbetalen aan het top management. In datzelfde jaar kwam door een artikel in de New York Times aan het licht dat het 26 miljard winstmakende Apple de iPhones en iPads laat vervaardigen in Chinese fabrieken waar nog steeds 19de eeuwse arbeidstoestanden heersen met o.a. zeven daagse werkweken, onbetaalde overuren, en arbeiders die de korte nachten samen doorbrengen in overvolle slaapzalen. Een jaar later meldde de consumentenorganisatie SumofUs.org nog steeds aanhoudend massaal arbeidsmisbruik bij de productie van de iPhone5.

Bovenstaande voorbeelden geven aan dat ondernemingen steeds vaker worden gewezen op hun maatschappelijke rol en verantwoordelijkheden ten aanzien van de werknemers, milieu, maatschappelijke bijdrage, en bestuurlijke inrichting. Het zijn niet enkel de traditionele beleggers (meestal vertegenwoordigers van de institutionele fondsen) of bankiers die ondernemingen hierop wijzen, maar in toenemende mate NGOs, consumenten, personeelsleden en kleine beleggers. Het uitblijven met gepaste antwoorden op de vragen en commentaren van deze diverse belanghebbenden (stakeholders) leidt voor ondernemingen vaak tot verminderde productomzet, lagere aandeelwaarde, en toenemend financieel en operationeel risico. De traditionele financiële bedrijfscommunicatie aan de hand van financiële jaarverslagen of

kwartaalrapportages, met vooral een nadruk op een bespreking van de financiële prestaties in de afgelopen periode en de verwachtingen voor het volgende kwartaal, blijkt in toenemende mate niet meer te werken in een bedrijfsomgeving met een bredere en meer actieve groep van belanghebbenden. Ontoereikende rapportages van genoteerde ondernemingen resulteren in verhoogde risico's, afnemende beurskoersen en toenemende koersvolatiliteit. De moderne communicatiekanalen zoals internet gebaseerde social media, allerhande blogs, en webpagina's van maatschappelijke groeperingen, dragen bij tot de razendsnelle en vaak wereldwijde impact van informatie over bedrijfsvoering. Via een aantal kliks kunnen aandelenpakketten snel worden verhandeld in de internationale markten, en dat bijna de klok rond. Onetische of onverantwoordelijke bedrijfsvoering of een vermoeden daarvan kan snel worden afgestraft op de kapitaalmarkten.

Wat zegt de wetenschap?

Wetenschappelijk accounting onderzoek (mijn eigen discipline sinds 1992) brengt de informatie-uitwisseling tussen bedrijven en belanghebbenden systematisch in kaart. Sinds eind jaren 1960 heeft deze toegepaste economische discipline zich vanuit de Verenigde Staten ontwikkeld om verklaringen en voorspellingen te formuleren rond de informatiewaarde van financiële rapportage. Uit talrijke publicaties is gebleken dat de kwaliteit van de externe verslaglegging onlosmakelijk is verbonden met drie elementen: de partijen die vragen naar bedrijfsinformatie (banken, aandeelhouders, analisten, auditors, enz.), de regelgevende en rechterlijke autoriteiten, en de economische conditie (recessies zorgen voor andere informatievragen). Ter illustratie kan het effect van bankiers worden gegeven op de kwaliteit van winstrapportage. Bedrijven die hun operaties met behulp van bankschulden financieren gaan op een andere manier winstinschattingen maken dan pure eigen vermogen bedrijven. Dit komt uit de vraag van banken om zo snel mogelijk potentiële verliezen uit de verslaglegging te weten te komen, aangezien ze daarmee beter schuldherschikkingen of aanpassingen kunnen doorvoeren. Over de jaren heen is de regelgeving onder druk van banken zodanig geëvolueerd dat (potentiële) verliezen sneller worden weerspiegeld dan winsten, ook wel gekend is als het voorzichtigheidsprincipe. Samenlevingen waarin banken een minder uitgesproken rol hebben, zullen als gevolg andere verslagleggingsprincipes hanteren. In de vorige eeuw is verslaglegging en de reglementering en toezicht geëvolueerd ten gunste van de financieel kapitaalverschaffers (banken en aandeelhouders). Vooral de crash van 1929 en de daaropvolgende recessie van de jaren 1930 hebben ertoe geleid dat de overheid

uitgebreid controle ging uitoefenen op de kapitaalmarkten en banken, en dus ook op de externe verslaggeving door de commerciële bedrijven. Het heeft nog 70 jaar gekost vooraleer Europa besliste om een uniforme externe verslaggeving op te leggen aan Europese bedrijven. Dit gebeurde door de International Financial Reporting Standards (IFRS) in 2005 verplicht te maken voor beursgenoteerde ondernemingen (niet beursgenoteerde ondernemingen mogen op vrijwillige basis IFRS toepassen). De politieke en economische unie, samen met een eengemaakte munt en een groter centraal Europees toezicht waren de noodzakelijke voorwaarden om tot de invoering van IFRS over te gaan.

De nieuwe bedrijfsorde

De recente financieel-economische crisis, de massale overheidsredding van de banken, en de buitenproportionele overheidsschulden hebben de laatste jaren sterke vraagtekens gesteld bij de rol van de overheid. Daar waar het antwoord op de recessie en de massale werkloosheid van de jaren 1930 een grotere rol voor de overheid was, is dit sinds 2008 niet meer mogelijk. Er is reeds enige tijd een privatiseringsbeweging aan de gang, en tewerkstelling wordt voornamelijk uit de privésector gevoed. Ze staan niet meer in voor de primaire tewerkstelling, voor de grootste investeringen in een beter milieu, of voor pensioen en zorgvoorzieningen. Overheden hebben een faciliterende rol gekregen en zorgen voor een efficiënte en ondernemingsvriendelijke regelgeving. Bij sociale fricties, zoals bv. de recente sluiting van een belangrijke vestiging van Ford in Belgisch Limburg (waarbij 11000 banen verloren gaan in de regio), treedt de overheid op als sociaal bemiddelaar, en kan het nieuwe private tewerkstellingsinitiatieven stimuleren.

In een recent Harvard Business Review artikel poneren Porter en Kramer de notie van “shared value”, verwijzend naar bedrijven die strategisch en financieel voordeel halen door maatschappelijke doelen na te streven in hun bedrijfsvoering. Zo is het voordelig om te zorgen voor een veilige en gezonde tewerkstelling (met de nodige investeringen), voor een milieuvriendelijke productie, voor de nodige voorzieningen na de tewerkstelling (pensioenen), voor het juiste niveau van opleidingen en onderwijs, enz. Investeren in de regionale maatschappelijke omgeving loont. In feite komt het vaak neer op het opnemen van een maatschappelijke verantwoordelijkheid, zonder dit steeds door te rekenen aan andere partijen of de overheid. Slechts op die manier is er een duurzame bedrijfsvoering mogelijk. Het vervaardigen van milieubelastende of onetische producten, de systematische uitbuiting van personeel, en het vermijden van bedrijfsbelastingen zijn simpelweg niet duurzaam.

Geïntegreerde rapportering

Al eeuwenlang is de evolutie van de verslaglegging gekoppeld aan die van de bedrijfscontext. Aangezien bedrijven hun waardecreatie meer en meer halen vanuit de shared value gedachte (en niet meer uitsluitend op basis van financiële winstmaximalisatie voor de kapitaalverschaffers), is daar ook een aangepaste rapportagevorm voor nodig. Diverse belanghebbenden willen weten hoe bedrijven presteren op vlak van personeelsbeleid (hoe geëngageerd zijn de werknemers, wat zijn de investeringen in opleidingen en gezondheidsvoorzieningen), op vlak van milieu (CO2 uitstoot, gebruik van hernieuwbare energie), op vlak van verantwoordelijk bestuur (loonsverdeling, managementverloning, effectiviteit van toezicht). Deze ESG (environment, social, governance) rapportage gebeurt momenteel nog hoofdzakelijk op vrijwillige basis. De traditionele financiële jaarverslagen worden af en toe voorzien van CSR (corporate social responsibility) of MVO (maatschappelijk verantwoord ondernemen) appendices. Maar de meer effectieve manier van verslaggeving integreert de financiële, strategische en MVO verslagen. Niet onbelangrijk is de mate van vergelijkbaarheid met andere sectorgenoten (zowel nationaal als internationaal), de betrouwbaarheid en consistentie (geverifieerd door onafhankelijke derde partijen zoals auditkantoren). Dit vergt een gecoördineerde aanpak op internationaal niveau, samen met de huidige regelgevende instanties. De komende 10 jaar zullen doorslaggevend zijn in de vormgeving van zulke nieuwe rapporteringsprincipes.

Tekst eerder gepubliceerd in *liber amicorum* voor Prof. dr. Ton Wentink, Maart 2013